

Muistio

17.05.2023
VN/12056/2023

Hallitusohjelmaneuvottelut 2023

Asia: Lisäselvitys liittyen OM kuulemiseen 15.5. jaokseen OM 8.2 – Rasismin ja syrjinnän vaikutukset

Vastuuvirkamies (puhelinnumero): Corinna Tammenmaa, 0295 150 181

Syrjintää ja rasismia kokevat monet eri ryhmät Suomessa. Ulkomaalaistaustaisten lisäksi syrjintää kokevat myös muuta vähemmistöt (esim. romanit, saamelaiset, vammaiset henkilöt, transsukupuoliset henkilöt). Vaikutukset ovat kuitenkin loppupäässä samankaltaisia. Todellinen tai oletettu henkilöön liittyvä ominaisuus vaikuttaa laaja-alaisesti osallisuuteen, työllistymiseen ja hyvinvointiin.

Syrjinnän ja rasismin vaikutukset nuoriin

- Nuorten hyvinvointia vahingoittavia ilmiöitä ovat eriarvoinen kohtelu, kiusaaminen, syrjintä ja rasismi. Ulkomaalaistaustaisten moninaista ryhmää kuvaa kokemukset toiseudesta. Syrjivä kiusaaminen haavoittaa niin lasten ja nuorten mielenterveyttä kuin tunnetta yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta ja osallisuudesta.¹
- Syrjintäkokemukset heikentävät erityisesti nuorten osallisuuden kokemusta.²
- Koettu rasistinen häirintä on Suomessa hyvin yleistä verrattuna muihin EU-maihin, ja nuoret ovat toimintaympäristöjensä vuoksi alttiimpia häirinnälle kuin vanhemmat henkilöt.³
- Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat koulun lisäksi kokemaan eriarvoistavaa kohtelua myös vapaa-ajan harrastuksissa.

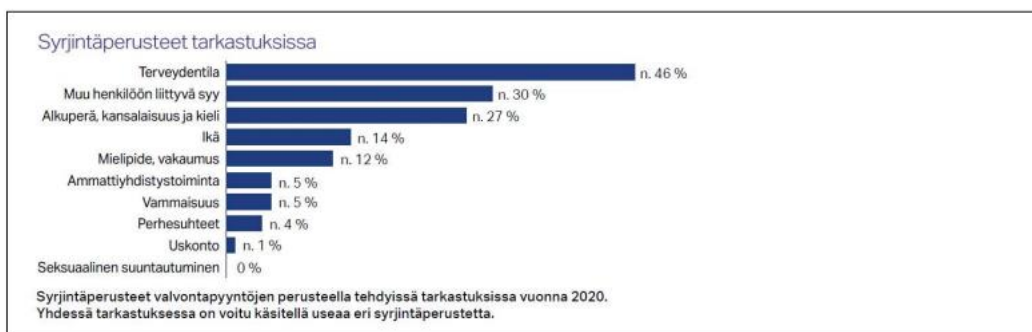
¹ Eid & Castaneda (2023). https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/05/Ulkomaalaistaustaisten-nuorten-hyvinvointi-tutkimusten-ja-tilastojen-valossa_FINAL.pdf

² Second European Union minorities and discrimination survey. <https://fra.europa.eu/en/project/2015/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey>

³ Suomessa afrikkalaistaustaiset kokivat eniten rasistista häirintää 12 EU-maan vertailussa; Being Black in EU. <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/being-black-eu-summary>

Syrjintä ja rasismi työelämässä

- Yhteiskunta menettää syrjinnän takia osaamista ja resursseja, ja vaarana on työmarkkinoiden segregoituminen.
- Rasismi ja etninen syrjintä vaikuttivat maahanmuuttajaryhmien työllistymismahdollisuuksiin ja hyvinvointiin. Merkittävä osa ulkomaalaistaustaisten heikosta työmarkkina-asemasta selittyy syrjinnällä.⁴ Esim FinMonik-tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaiset tekivät useammin osa-aikatyötä kuin valtaväestö koska kokopäivätyötä ei ollut tarjolla.⁵ Tämä vaikuttaa loppupäässä myös esimerkiksi asumismuotoon.⁶
- Työsuojeluviranomainen valvoo yhdenvertaisuuslakia sekä asiakasaloitteiden perusteella että viranomaisaloitteisesti. Taulukossa tietoja syrjintäperusteista⁷:

- Yhdenvertaisuusvaltuutetulla ei ole ennen 1.6.2023 toimivaltaa tutkia työelämään liittyviä syrjintätapauksia. Työsyrjintään liittyviä yhteydenottoja on kuitenkin ollut 15 % kaikista yhteydenotoista. Yleisimmät syrjintäperusteet näissä ovat olleet alkuperä, vammaisuus ja terveydentila.⁸
- Kokeellisessa tutkimuksessa ilmeni että rekrytointivaiheessa syrjitään huomattavalla tavalla työnhakijoita, joilla on ulkomaalaistaustaan viittaava nimi.⁹
- Afrikkalaistaustaiset ihmiset työskentelevät usein vähemmän ammattitaitoa vaativissa töissä, jotka eivät vastaa heidän koulutustasoaan.¹⁰
- OECD julkaisee vuoden 2023 lopussa raportin syrjinnän hinnasta yhteiskunnalle.

⁴ Larja, julkaisussa *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162005>

⁵ Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa : FinMonik-tutkimus 2018-2019. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139210>

⁶ Esim vain 15 prosenttia afrikkalaistaustaisista vastaajista omisti asuntonsa (vrt 70% koko EU:n väestöstä). Yli neljännes vastaajista oli myös kokenut syrjintää vuokra-asuntomarkkinoilla. Being Black in EU. <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/being-black-eu-summary>

⁷ Työ- ja elinkeinoministeriön alajaoston luonnos hallituksen esitykseksi, VN/3528/2021

⁸ Työ- ja elinkeinoministeriön alajaoston luonnos hallituksen esitykseksi, VN/3528/2021

⁹ Ahmad (2019). *When the name matters: An experimental investigation of ethnic discrimination in the Finnish labor market*. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/328226>

¹⁰ Being Black in EU. <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/being-black-eu-summary>

Vihapuheen, häirinnän ja viharikosten vaikutukset

- Vihapuhetta on pyritty määrittelemään EN vihapuhesuosituksessa.¹¹ Tämän perusteella tiivistetysti voidaan todeta että vihapuhe on halventavaa tai sillä yllytetään tai edistetään väkivaltaa tai syrjintää tiettyä henkilöä tai henkilöryhmää kohtaan, perustuen heidän henkilökohtaiseen ominaisuuteensa.
- Vihapuhe vaikuttaa kielteisesti yksilöihin, ryhmiin ja yhteiskuntiin monin eri tavoin ja eri vakavuusasteella. Sillä herätetään pelkoa kohderyhmissä ja sillä on kielteinen vaikutus julkiseen keskusteluun osallistumiseen ja sitä kautta demokratiaan.¹²
- Vihapuhe häiritsee ja usein loukkaa oikeutta yksityiselämään ja syrjimättömyyteen, mikä taas voi loukata kohteen ihmisarvoa ja sulkea heidät julkisen keskustelun ulkopuolelle.¹³
- Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttotautaiset sekä romanit kokevat että vihapuhe on vaikuttanut heidän yleiseen turvallisuudentunteeseen. Saamelaiset kokevat että vihapuhe vaikuttaa mahdollisuuteen osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Edellä mainitut vähemmistöryhmät kertoivat kokemansa vihapuheen vaikuttaneen lisäksi heidän psyykkiseen terveyteen, sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön, työssäkäyntiin ja opiskeluun sekä viranomaisluottamukseen.¹⁴
- Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksen mukaan vuonna 2021 kirjattiin yhteensä 1 026 rikosilmoitusta epäilyistä viharikoksista. Tämä on 20 % enemmän kuin vuonna 2020. Useimmin kyse oli tapauksista, joissa valtaväestöön kuuluvat henkilöt ilmaisivat ennakkoluuloa ja vihamielisyyttä etnisiä tai kansallisia vähemmistöjä kohtaan ja yleisin rikoslaji oli pahoinpitelyrikos.¹⁵

Lainsäädäntö ja kansainväliset velvoitteet

Syrjinnän ja rasismien torjunnassa Suomea sitovat sekä useat kansainväliset sopimukset, että EU- ja kansallinen lainsäädäntö. Näistä keskeisimmät ovat

Kansallinen lainsäädäntö	EU-oikeus	Kansainvälinen oikeus
Perustuslaki	Perusoikeuskirja	YK:n ihmisoikeussopimukset
Tasa-arvolaki	Rasismidirektiivi	YK:n sopimusvalvontaelinten tulkintakäytäntö
Yhdenvertaisuuslaki	Työsyrjintädirektiivi	YK:n julistukset
Rikoslaki	Sukupuolten tasa-arvoa koskevat direktiivit (7)	Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset
Hallintolaki	Rasismipuitepääätös	Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö
Työturvallisuuslaki	Uhrin oikeuksia koskeva direktiivi	EN:n sopimusvalvontaelinten tulkintakäytäntö
Työsopimuslaki		EN vihapuhesuositus
Palvelussuhdelainsäädäntö		
Laki kotoutumisen edistämisestä		
Koulutuslainsäädäntö		

¹¹ Recommendation CM/Rec(2022)16

¹² Recommendation CM/Rec(2022)16, Preamble. Käännös ja tiivistys oikeusministeriön.

¹³ Recommendation CM/Rec(2022)16, Preamble. Käännös ja tiivistys oikeusministeriön.

¹⁴ Oikeusministeriö (2022). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164248>

¹⁵ POLAMK, *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2021*, s. 4 – 5,

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/780352/Polamk_Katsauksia_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y